

244

Részlet az épülő Újpalotáról

Mi történt Rákospalotán?

Miután kétszer végigjárom Budapest XV. kerületét, a Rákospalotával egyesített Pestújhelyet és belépek Samu Lajos tanácselnökhelyetteshez a Hubay téri tanácsházán, Samu megkérdezi tőlem:

— Nos, milyennek találta a kerületünket?

— Ez a legnagyobb budapesti falu és a legkorszerűbb magyar város — felelem.

De nem azért jöttem, hogy a saját véleményemet közöljem; az övékét akarom hallani.

A tanácsházán ketten várnak: az elnökhelyettes és Padisák Mihályné, a népművelési csoport vezetője. S azért várnak, hogy elbeszéljék: egy sajátos véletlen folytán hogyan született meg egy budapesti kerület városmonográfiája.

Kezdjük tehát a múlttal, hogy elérkezzünk a jelenig, amely egyedülálló a százéves Budapesten, meg az egész ország történetében is. Egyedülálló azért is, mert nincs még egy olyan településünk, ahol földszintes faluból világvárosi városrész nőtt volna ki.

— Mi volt a sajátos véletlen? — kérdezem.

— A televízió és Budapest főváros vetélkedője — feleli a tanácselnök-helyettes. — A

tanulmányokban — megszületett Rákospalota, Budapest XV. kerületének a története — folytatja Samu tanácselnök-helyettes. — Ősi iratok kerültek elő. A Pest megyei levéltárban felfedezték a rákospalotai Fekete család levéltárát, amely az 1300-as és az 1500-as évek közt keletkezett, több más család családi levelezését is magába olvasztotta, példátlanul érdekes adatokat közöl és a Pest megyei levéltárban százhatvan folyóméternyi területet foglal el.

— S mi volt ez a legnagyobb pesti falu és legkorszerűbb magyar város régen? — kérdezem.

— A történetmondók, a regősök voltak ezen a királyi területen letelepítve. Rákospalota regős falu volt, s a névben a palota szó nem valamely palotára utal, hanem a szláv palajta szóra, amely magyarul házacska, házikót jelent. S mikor már minden adatunk együtt volt — Rákospalota évszázadokon át falu, község volt, 1923-ban kapott csak városi rangot, s 1950-ben vált Pestújhellyel együtt Budapest XV. kerületévé — és csapatunk megnyerte a negyedik helyet, azt kérdeztük magunktól: és most hagyjunk veszni mindent? Ezt a mérhetetlen sok ismeretet, nyersanyagot, történeti érdekességet, a ma-

jainkban, amelyekben a legnagyobb varázslat történt.

— S mi volt ez a „varázslat”, mert e szót gyanakodva fogadom, szeretném inkább a valóságos tényeket hallani.

A megjegyzésre Samu azt feleli, hogy jól láttam: Rákospalota valóban falu. Olyan hatvankétezer lakosú magyar falu Budapest szélén, amely a termőföldekkel érintkezik. Benézünk egy földszintes utcába, az utca vége már a szántóföldre fut. S ebből a földszintes, falusias, akácfás, kiskertes Rákospalotából hirtelen felnőtt egy korszerű városrész, Újpalota.

— Ez egy jó értelmű robbanás volt. Robbanásszerű fejlődés. Az 1970-es népszámlálás adatai szerint ennek a kerületnek 62 ezer lakosa volt. Nincs még egy olyan kerület Budapesten, amelynek lakossága két év alatt a másfélszeresére nőtt volna. Rákospalota ilyen városrész. Szittyók, nádasok, egykori ártér helyén épült fel Budapest legkorszerűbb városnegyede, a csupa tízemeletes házból álló Újpalota. Az első újpalotai lakást 1971 áprilisában adtuk át, eddig összesen 7200 új lakást, és Rákospalota lakossága 62 ezerről egycsapásra 90

Azt már Padisákné beszéli el, hogy a monográfia gyűjtőmunkája során előkerült egy ősi térkép is, amelyen a régi dűlőnevek voltak föl-tüntetve:

— Ezeket egyszerűen átvettük és az újpalotai új városrész utcáit ilyen ősi nevek alapján kereszteltük el: lett is Nádastó park, Száraznád utca, Legénybíró utca, és így tovább. Úgy, hogy az ősi múlt él tovább a legkorszerűbb jelenben.

— S milyen lesz Rákospalota jövője? — fordulok végül a tanácselnök-helyetteshez. — Itt lesz a legnagyobb falunk és a legkorszerűbb városunk? Olyannyira, hogy ezt egyetlen roppant szabadtéri múzeumban mutogattuk?

— Mindenesetre 1975-ig összesen tizennégyezer új lakást adunk át. Ebből Újpalotán, amint előbb említettem, már 7200 lakást adtunk át. S ha terveinket semmi sem keresztezi, az 1970-es népszámlálás 62 ezer lakossal számoló Rákospalotája 1975-re megkétszereződik, lakóinak száma 120 ezer lesz.

Átvisz a nagy tanácsterembe és megmutatja az új tervek makettjait. Először a ta-

Az élő BUDAPEST

XV. kerület

Falu a városban

Budapest XV. kerületét hivatalosan Rákospalotának hívják, mostanában honosodik meg a félhivatalos Újpalota elnevezés, azt a nagy kiterjedésű, összefüggő lakótelepet jelölve, amelynek szalagháza és magasba szökő toronyépületei nem érnek véget a XV. kerület földrajzi határainál, hanem tovább haladva Rákoskeresztúr, Rákosszentmihály, Rákoshegy felé, monumentális, új negyedekkel kerítik be a fővárost északkelet és kelet felől.

Dóra Mihály, a Béke Termelőszövetkezet elnöke

A teljes egészében munkáslakta és a legrégebbi ipari hagyományokat őrző Újpest és a merész újpalotai lakótelep közé beékelődve él egy falu, az ősi Palota a rákosi homokon, a jobbágyfelszabadítás nagy történelmi fordulata után is a helyükön maradtak utódai, akik feltörték a Károlyi-uradalom legelőit, s például szorgalommal, ősi paraszti leleménnyel virágzó mezőgazdasági kultúrát teremtettek a síró homokon. Erőfeszítéseiket igazolta, hogy Rákospalota már a század elején kertészkedő falunak számított, akkor még jócskán a főváros határain kívül, mert hiszen Újpest is önálló város volt, a rákosi falvak következképpen nem is a főváros mesgyéjén helyezkedtek el, de sokkal távolabb, bizonyos vonatkozásokban csillagzati távolságban.

Budapest és a környező peremvárosok, peremközségek végleges közigazgatási összevonása, a kétmillió magyar főváros megszületése ezt a romlatlan paraszti világot is beépítette Budapest politikai, gazdasági, társadalmi és szellemi szerkezetébe, s úgy tetszett, az

ezer hektár földön megalakította a Béke Mezőgazdasági Termelőszövetkezetet. Hét évvel az alakulás után ezer dolgozó tagja, 366 nyugdíjasa van, vagyona eléri a 130 millió forintot, bankadóssága mindössze tizenkétfélmillió forintot. Ezt az összeget egyébként a Német Demokratikus Köztársaságból vásárolt, 21 ezer négyzetméter alapterületű zöldségajtató üvegházrendszer építésére fordították, amelyben primőr zöldpaprikát és paradicsomot termelnek. Helyzetfelismerésük helyességét jelzi, hogy a nagy „üvegházvároson” kívül — amely különben a nagybudapesti körgázvezetékre kapcsolva, földgázzal működik — kétszáz hektáron termelnek szabadföldi zöldséget és korai burgonyát. Szabadföldi zöldségtermelésük országosan kiemelkedő, mivel hektáronként 280 mázsa átlagot takarítanak be.

A városi, sőt világvárosi környezetben, a nyolc-tízemeletes átlagmagasság ölelésében élő földszintes falu életmódjának és termelési viszonyainak megítélésében egyoldalúak volnánk, ha Rákospalota törzslakosságát egyszerűen kertészkedő, zöldségtermelő paraszti közösségnek tekintenők, mint például a csepeli „bolgárkertészeket”, akiknek mezőgazdasági tevékenysége a korai karfiolpalántázással kezdődik, s a késő őszi betakarítással ér véget. A palotai termelőszövetkezet munkájában nyoma sincs effajta idényszerűségnek, itt ma is a klasszikus paraszti életmód törvényei uralkodnak, a munka újévtől újévig tart, a gazdasági év 365 napot ölel fel. Mindez arról tanúskodik, hogy a palotai parasztlakosok korántsem holmi ősi konok-ságból folytatják földművelő életüket a város falain belül, inkább arról, hogy ezek a jobbágyivadékok a nehéz történelmi fordulóknak kialakult és kicsiszolódott gazdasági érzékkel gondolkodnak, kiválszóan ismerik a kereslet—kínálat törvényeit, a földhöz való ragaszkodásuk kisebb arányban érzelmi, sokkal inkább racionális elemekből tevődik össze.

A falu hajdan egy feltöretlen, csekély értékű legelőrendszeren épült, ahol az állattartás majdhogynem a puszta rideg pásztorkodás hagyományait követte. A palotai Béke Termelőszövetkezetben ma ezer darab válogatott, istállózott szarvasmarhát tartanak, négyszáz tehenük — egy-egy átlagosan évi 3500 liter tejt ad — másfél millió liter tejjel járul hozzá Budapest ellátásához. Tojásüzemükben — mert nem lehet egyszerűen tyúkászatnak nevezni ezt a hipermodern tojásgyárat — 35 ezer tojástyúkot tartanak, s az állatok fejénként és évenként átlagosan 280 darabos tojáshozammal gyarapítják a szövetkezet jövedelmét. A hajdan sikeresen kofálgató, a pesti piacokra bejáró palotai parasztlakos nemcsak a termelés, de az értékesítés módozataival is tökéletesen tisztában vannak, ezért 17 üzletet tartanak fenn — elsősorban Újpesten —, ahol termékeiket értékesítik. A termeléstől az értékesítésig húzódozó lánc eredménye kiütözközik a tagság jövedelmén is. A dolgozó tagok havonta fizetést kapnak, évi átlagkeresetük meghaladja a 33—35 ezer forintot. Ezen felül 0,6 hektár háztáji földjük van, amelyen szintén burgonyát és takarmánynövényeket termelnek. A tagság a háztáji gazdálkodásból évi 1500 hízott sertést ad el, azon az 1—3 állaton kívül, amelyet családonként saját használatra levágnak. Fizetett szabadság, betegség esetén ingyenes orvosi és kórházi ellátás, a fizetés 85 százalékát kiterítő táppénz jár a tagoknak. A háztáji föld természetesen kijár a nyugdíjasoknak is; a háztájiakat a szövetkezet géppállománya műveli, s a szövetkezet saját pénzügyi alapjából méltányos összegre egészíti ki a nyugdíjas tagok havi keresetét.

Az évről évre növekvő gazdasági sikerek ismeretében már lényegesen könnyebb megérteni a szövetkezet munkaerőhelyzetét, azt a

A régi r

A gy
mindig
tőan d
rózsasz
velem
komoly
gait ill
mely fi
válaszo
mintha
ne, rö
élete is
kához,
benne
molsás
fekete-
nézi a
jót és
nyalato
semmi

Kom
zárja l
a mos
lyodik
dolgok
akarok
dálul
lyan,
a szá
ről be

A k
Huber
XV. k
téri ál
dikos
náziur
Társ
lített
dött:

— E
ről...
— A
tas A